

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЖЕРЕЛ ІНВЕСТУВАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах трансформації економіки України гостро постала проблема нестачі інвестиційних ресурсів для розширення та відтворення основних засобів і виробничих потужностей. Це зумовлено тим, що інвестиції складають основу господарської діяльності підприємств, визначають процес їх економічного росту. Сьогодні українська економіка розвивається в умовах, які характеризуються старінням основного капіталу та відпливом вітчизняного капіталу за кордон, сповільненням темпів економічного розвитку. Цьому сприяло непослідовне проведення реформ, відсутність цілісної економічної стратегії, невиконання базових завдань, ігнорування необхідних інституційних перетворень.

Ці негативні тенденції неможливо подолати без великомасштабної інвестиційної підтримки, що вимагає залучення значних обсягів інвестиційних ресурсів, оскільки в сучасних умовах саме інвестиції виступають найважливішим фактором створення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у виробництві, впровадження науково-технічного досвіду, підвищення показників господарської діяльності на мікро- та макрорівнях.

Необхідно відзначити, що ринкові відносини в інвестиційній діяльності насамперед торкаються джерел інвестицій, тому, що в умовах структурної перебудови економіки України дуже гостро постає проблема залучення значних інвестиційних ресурсів для розширення та відтворення основних фондів і виробничих потужностей господарств та для соціально-економічного розвитку країни. Також проблемою є необхідність визначення інвестиційних джерел та поліпшення їх структури, оптимізація напрямків використання у зв'язку з пріоритетами економічного росту країни.

Вагомий внесок у дослідження проблем пов'язаних з інвестиціями та процесом інвестування зробили такі відомі вчені як О. Амоша, О. Барановський, Л. Безчасний, І. Бланк, П. Борщевський, Є. Величко, О. Воробйова, Ю. Воробйов, В. Геєць, М. Герасимчук, Л. Дейнеко, М. Дем'яненко, Н. Денисенко, О. Заруба, Т. Мостенська, А. Пересада, В. Савчук, Н. Титаренко, В. Федоренко, М. Чеботарьов та ін.

Дослідження вітчизняних та зарубіжних фахівців показали достатньо глибоке вивчення проблем щодо інвестиційних ресурсів, але менш дослідженими є питання формування джерел інвестування саме на рівні промислових підприємств.

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

Якщо розглядати національну економіку в цілому, то джерелами інвестиційних вкладень виступають фонд відшкодування, у вигляді амортизаційних відрахувань і фонд нагромадження - чисті інвестиції, що виступає як частина національного доходу.

Необхідно зауважити, що дана схема фактично відображає створення тільки національних інвестиційних ресурсів і не враховує таке джерело інвестицій, як іноземний капітал.

Всі економічні суб'єкти є водночас і власниками, і споживачами заощаджень (інвесторами), але в різних масштабах. Так, наприклад, нефінансові корпорації (підприємства) історично є найбільшими власниками заощаджень, створюючи приблизно 60% національного інвестиційного фонду в розвинутих країнах. Однак такі підприємства є найбільшими споживачами інвестиційних ресурсів, причому, як правило, їх потреба в фінансових ресурсах перевищує їх власні заощадження.

Найбільшим постачальником інвестиційних ресурсів в країні є населення, забезпечуючи біля 60% їх пропозиції. За умови підвищення рівня реальних доходів населення можна сподіватися на збільшення об'ємів інвестиційних ресурсів. Для цього потрібно: не допускати заборгованості з заробітної плати, пенсій та стипендій, здійснити розвиток фондів медичного та соціального страхування, стимулювати індивідуальну підприємницьку діяльність, розширити практику підтримки приватних інвестицій у житлове будівництво.

Отже, існує об'єктивна необхідність перерозподілу інвестиційних ресурсів серед їх власників та споживачів. Розглянувши механізм такого перерозподілу, маємо змогу визначити джерела формування інвестиційних ресурсів найбільшого їх споживача – підприємства.

Здійснення внутрігалузевого та міжгалузевого розподілу коштів практично до 1990 р. залишалось в руках державних органів – галузевих і загальноекономічних міністерств і відомств відповідно. Підприємства мали тільки три основних джерела інвестиційних ресурсів: власні кошти, кошти державного бюджету та довгостроковий банківський кредит.

З переходом до ринкової економіки структура джерел змінюється. Частка коштів державного бюджету зменшується, власні кошти підприємств доповнюються кредитами комерційних банків, коштами від емісії та розміщення цінних паперів, іноземними інвестиціями.

На рівні підприємств і об'єднань, інших суб'єктів, що господарюють, інвестиційна діяльність здійснюється за рахунок власних фінансових ресурсів інвестора (прибуток, амортизація, грошові нагромадження, заощадження населення, фінансові засоби юридичних осіб і т.д.), позичених фінансових засобів інвесторів (облігаційні позики, банківські і бюджетні кредити), притягнутих фінансових засобів інвесторів (засобів, що одержують від продажу акцій і облігацій, пайових та інших внесків громадян і юридичних осіб), а також бюджетних інвестиційних асигнувань.

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

У таблиці 1 розглянуто інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування на рівні країни. Маємо змогу дослідити, що значну частку, більш ніж 50%, складають інвестиції за рахунок власних коштів підприємств. Державні кошти становлять лише біля 5% від всього об'єму інвестиційних ресурсів.

Серед власних джерел найбільшу частку займає прибуток, який залишається у розпорядженні підприємств після сплати податків та інших обов'язкових платежів. Частина цього прибутку, направлена на виробничий розвиток може бути використана на будь-які інвестиційні цілі. Адже саме розмір одержаного прибутку є одним з найефективніших важелів інвестиційної привабливості виробництва.

Таблиця 1

Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування в Україні

(у % до загального обсягу)

Показники	1997	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Всього	100	100	100	100	100	100	100	100	100
у тому числі за рахунок коштів державного бюджету	8,4	5,1	5,4	5,0	7,0	10,5	5,5	5,5	5,6
коштів місцевих бюджетів	3,5	4,1	4,1	3,7	4,1	4,7	4,2	4,3	3,9
власних коштів підприємств та організацій	75,2	68,6	66,8	65,8	61,4	61,7	57,4	57,8	56,5
коштів іноземних інвесторів	1,1	5,9	4,3	5,6	5,5	3,6	5,0	3,7	3,5
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	8,1	5,0	4,4	4,2	3,6	3,4	3,3	4,1	4,5
кредитів банків та інших позик	...	1,7	4,3	5,3	8,2	7,6	14,8	15,5	16,6
інших джерел фінансування	3,7	9,6	10,7	10,4	10,2	8,5	9,8	9,1	4,2

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

Розглянемо детальніше джерела інвестування та надамо їм характеристику, бо ресурсне забезпечення інвестиційних процесів – це ключова проблема кожної країни, яка обрала для себе інвестиційно-інноваційний шлях розвитку.

У неринковій радянській економіці існував особливий механізм і фінансові інструменти формування й розподілу між галузями, регіонами, підприємствами капітальних вкладень на нове будівництво, реконструкцію, технічне переозброєння, відновлення устаткування, упровадження прогресивних технологічних процесів. В основу цього механізму було покладено принцип формування капітальних вкладень з двох основних джерел. Перше з них становили державні інвестиції, що виділялися із загальнодержавного, республіканського, місцевого бюджетів і утворювали одну з видаткових статей бюджету. Друге інвестиційне джерело становили фонди розвитку виробництва, науки і техніки підприємств, що утворювалися з їх прибутку. Конкретними інструментами формування капітальних вкладень були методи і способи планування проектних, будівельних, монтажних робіт та їх матеріально-технічне забезпечення. Однак цей механізм та інструменти виявилися недосконалими і малоефективними.

У сучасній ринковій економіці змінюється як механізм утворення джерел фінансування інвестиційних об'єктів, так і інструменти матеріалізації грошового капіталу. Якщо розглядати національну економіку в цілому, то джерелами інвестиційних вкладень виступають фонд відшкодування, у вигляді амортизаційних відрахувань, і фонд нагромадження, що виступає як частина національного доходу. На рівні ж підприємств і об'єднань, інших суб'єктів, що господарюють, основними джерелами інвестування стають власні фінансові ресурси (прибуток після сплати податків, амортизаційні відрахування, заощадження трудового колективу, продаж частини активів та ін.), позичкові фінансові кошти (кредити банків і бюджетних організацій, випуск боргових цінних паперів), залучені фінансові ресурси (кошти від продажу інвестиційних цінних паперів, пайових та інших внесків фізичних та юридичних осіб, венчурний капітал), бюджетні асигнування та інші. У будь-якому разі істотно розширюються інвестиційні можливості підприємства.

Сучасні умови розвитку економіки України потребують створення сприятливого інвестиційного клімату, що має допомогти залученню коштів у розвиток виробництва. Одним із найефективніших важелів інвестиційної привабливості виробництв країни є розмір прибутку на цих підприємствах та стимули, які дає амортизаційна політика.

Основним джерелом інвестицій майже на всіх підприємствах є власні ресурси. Серед власних джерел головну роль, безумовно, повинен відігравати прибуток. Частина цього прибутку, спрямована на виробничий розвиток, може бути використана на будь-які інвестиційні цілі.

У даний час прибуток на більшості промислових підприємств не використовується в цілях розширення виробництва. Причина такого явища – збитковість підприємств, що в даний час складає 1/3 існуючих. Об'єктивною умовою є існуюча система оподаткування й інших поборів, що не залишає

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

навіть прибутковим підприємствам засобів для самофінансування. З підприємств вилучаються засоби для централізованого використання не тільки з прибутку, але і з собівартості і інших елементів ціни. До таких вилучень відноситься податок на додану вартість, акцизний збір, амортизаційні відрахування. Існуюча фінансова система гальмує дію податкової системи на виробництво і не виконує стимулюючої функції. Частка податкових вилучень у валовому національному продукті повинна бути доведена до рівня країн з розвинутою ринковою економікою.

Сьогодні серед власних інвестиційних ресурсів підприємств значне місце повинні займати амортизаційні відрахування, що мають конкретне і цільове призначення – відновлення основних засобів, які вибули внаслідок фізичного зносу, погіршення якості, морального старіння.

Методи амортизаційної політики одержали широке визнання в усьому світі як найбільш ефективні методи регулювання економіки, економічного росту, процесу відтворення основного капіталу. При всій численності і складності можливих методів стимулювання економічного росту більшість економістів єдині в тім, що збільшення темпів економічного росту є дуже складною задачею, капіталоємність і схильність до заощаджень нелегко піддаються регулюванню. На економічний ріст впливає стан інвестиційної активності.

Обчислення амортизаційних відрахувань методом податкової амортизації має свої питання. З методом унормованого зменшення залишкової вартості з кожним наступним роком експлуатації обладнання сума амортизаційних відрахувань зменшується. За методом прогресивно-регресивних норм щорічна сума амортизаційних відрахувань спочатку різко зростає, а потім зменшується прискореними темпами.

Отже, у підприємства є два варіанти визначення своєї амортизаційної політики. Якщо застосовувати метод унормованого зменшення залишкової вартості, то за 7 років амортизується 68% балансової вартості обладнання, а тривалість усього амортизаційного періоду розтягується на кілька десятків років. Якщо вибрати метод прогресивно-регресивних норм, то амортизаційний період триває лише 7 років, а 80% балансової вартості буде амортизовано уже за 4 роки.

На перший погляд, система податкової амортизації є досить прогресивною і дає можливість підприємствам вибирати один із двох методів амортизації. Але насправді це не так, оскільки в їхній основі лежить жорстка регламентація умов нарахування амортизації, які не здатні забезпечити кожному підприємству найефективніший для нього варіант амортизаційної політики. Метод унормованого зменшення залишкової вартості примушує розтягувати амортизаційний період на десятки років, тому його з повним правом можна назвати методом прискорено-уповільненої амортизації, яка орієнтує підприємства не на оновлення обладнання, а на його тривалий ремонт. Цілком імовірно, що не кожне підприємство захоче добровільно застосовувати такий метод, особливо щодо основних фондів групи 3. Метод прогресивно-регресивних норм є чисто прискореним, але його

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

недолік в тому, що жорстка регламентація норм амортизації та тривалості амортизаційного періоду не завжди відповідає технічним і фінансовим умовам кожного підприємства.

На відміну від Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств", у системі бухгалтерської амортизації передбачається високий рівень лібералізації амортизаційної політики підприємств. Згідно з цим документом підприємство обирає метод амортизації самостійно з урахуванням очікуваного способу отримання економічних вигод від його використання. При потребі його можна змінювати. Це означає, що згідно з системою бухгалтерської амортизації підприємствам надається право самостійно встановлювати як тривалість амортизаційного періоду, так і норми амортизації.

Лібералізація амортизаційної системи є важливою передумовою для забезпечення її високої ефективності. Проте право самостійно вибирати метод амортизації повинно надаватися підприємствам не задля розширення їхньої свободи. На нашу думку, метою лібералізації амортизаційної системи має бути створення підприємствам сприятливих передумов для знаходження найефективніших амортизаційно-інвестиційних рішень, які максимально враховують їхні індивідуальні технічні та фінансові умови. Нерентабельні підприємства або ті, що мають низьку рентабельність, віддадуть перевагу неприскореним методам амортизації, а високорентабельні підприємства, навпаки, отримують можливість застосувати такий метод прискореної амортизації, який забезпечить їм досягнення бажаного економічного ефекту. Але лібералізація не може бути безмежною і безконтрольною. Слід враховувати, що амортизація впливає на податкові відносини між державою і підприємством. Від рівня амортизації залежить, з одного боку, величина податкових платежів до державного бюджету, з другого — чистого прибутку підприємств. Зазначена обставина зумовлює потребу оптимального поєднання лібералізації амортизаційного механізму з його державним регулюванням.

Передовсім держава має визначити "правила гри" у сфері амортизаційної політики підприємств. В умовах ринкової економіки відповідні органи державної влади мають встановлювати підприємствам не всі параметри їхніх амортизаційних рішень, а лише загальні обмеження щодо їхньої амортизаційної політики. До таких обмежень можна віднести перелік можливих методів амортизації, єдину класифікацію основних фондів (засобів), порядок врахування амортизаційних відрахувань при обчисленні оподаткованої частини прибутку, обов'язковість інвестиційного спрямування амортизаційних коштів тощо. Контрольна функція з боку держави у питаннях прискореної амортизації, повинна сприяти забезпеченню балансу інтересів між підприємством і державою. Звичайно, загальною метою державної амортизаційної політики є створення передумов для активізації інвестиційної діяльності та економічного зростання. Але безпосередні інтереси уряду зосереджені на податкових надходженнях до бюджету, які мають збільшуватися. Безпосередні інтереси підприємств пов'язані з чистим прибутком, який теж повинен збільшуватися. Отже, дотримання балансу між інтересами підприємств і держави вимагає того, щоб застосування прискореної амортизації забезпечувало підприємствам зростання чистого прибутку, а державі — податкових надходжень.

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

Узгодження інтересів між підприємствами і державою може бути забезпечене за умов, якщо податкові знижки, які отримують суб'єкти господарювання при застосуванні прискореної амортизації, не використовуватимуться як трансферти. Вони повинні мати форму довгострокових безпроцентних кредитів, котрі скуповуватимуться для держави завдяки ефективному інвестуванню і збільшенню на цій основі податкової бази і податкових платежів.

Принциповим елементом при визначенні умов, згідно з якими повинні окупитися амортизаційно-податкові знижки, є строк їх окупності. Ми виходимо з того, що ефективність прискореної амортизації може визначатися лише порівняно з неприскореною. Тому строк окупності амортизаційно-податкових знижок має обмежуватися тривалістю неприскореної амортизації, тобто він повинен перебувати у межах тривалості амортизаційного періоду, який відповідає умовам застосування неприскореної амортизації. Зазначене строкове обмеження ставили підприємства перед необхідністю вибирати лише такий варіант прискореної амортизації, який у межах визначеного періоду здатний забезпечити певне зростання як чистого прибутку, так і податкових платежів порівняно з варіантом неприскореної амортизації. І навпаки, якщо прискорений метод амортизації у межах «значеного періоду не спроможний забезпечити приросту чистого прибутку і податкових платежів порівняно з неприскореним, то його застосування слід вважати неефективним, а тому недоцільним.

В Україні в 90-х роках ХХ століття така політика прискореної амортизації майже не проводилася, підприємства були змушені відраховувати до державного бюджету значну частку амортизаційних коштів. Нині вітчизняні підприємства теж неохоче застосовують прискорену амортизацію. Непопулярність методів прискореної амортизації в Україні пояснюється незначною податковою пільгою порівняно з втратами від інфляції, а також підвищенням собівартості продукції.

Вимоги до ефективності прискореної амортизації означають, що її застосування повинне мати не тотальний, а селективний характер, тобто обмежуватися такими підприємствами, які мають не тільки бажання, а й здатність за рахунок цього інструмента забезпечити зростання чистого прибутку й податкових платежів у межах визначеного періоду. Для досягнення такої ефективності прискорена амортизація має бути зорієнтована на фінансування лише ефективних інвестиційних проектів, реалізація яких може забезпечити збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції або зменшення її собівартості.

Для розвитку окремих підприємств та й економіки в цілому велике значення має кредит. Кредит як економічна категорія виражає відносини між суб'єктами господарювання з приводу позики грошей на умовах обов'язкового повернення їх у певний строк з оплатою у вигляді відсотка. Необхідність кредитних відносин у ринковому господарстві загальновідома. Виникають дві протилежні ситуації. Перша – в окремих підприємств, фірм, приватних осіб та інших учасників ринкових відносин утворюються тимчасово вільні гроші (надлишок коштів у вигляді амортизаційних відрахувань, тимчасово "зайві" кошти через незбіг у часі реалізації товарів послуг і придбання нових партій сировини, матеріалів тощо, а також у зв'язку з сезонним виробництвом; кошти нагромадження, але не

використані для нового будівництва, реновації основних фондів, виплати заробітної плати, грошові доходи й збереження населення). Друга ситуація – в учасників ринкових відносин виникає потреба в додаткових грошових ресурсах понад ті, які вони мають на даний момент. Ця суперечність вирішується за допомогою особливого інструменту ринкового господарства – кредиту. Кредит – це засіб забезпечення ефективного функціонування підприємств у вітчизняній економіці. Виробник, який має наміри залучити позичкові кошти на потреби, пов'язані з господарською діяльністю, зацікавлений у ефективному їх використанні, бо без цього неможливо повернути кредит, тим більше сплатити відсотки.

У сучасній економіці існує достатньо механізмів і інструментів, сприяючих формуванню інвестиційних ресурсів на підприємствах, але вони виявилися малоефективними.

Ефективна економіка держави, що розвивається, постійно трансформується з однієї фази в іншу, більш розвинену, що спричиняє за собою необхідність формування досконалішої системи управління інвестиційними ресурсами. Зміна як зовнішніх, так і внутрішніх чинників потребує обліку їх впливу на інвестиційні процеси з метою посилення активізації інвестиційної діяльності підприємства.

Одним з найважливіших напрямів вдосконалення структури інвестицій є залучення іноземних інвесторів. В зв'язку з цим перспективи іноземного інвестування в досліджуваному напрямі вельми актуальні, але дуже складні і багатогранні. Вони включають не тільки обґрунтування конкретного вибору області залучення іноземного капіталу, але й умов інвестування, закріплених на законодавчому рівні. Проте законодавча база, яка визначає режим інвестиційної діяльності в Україні, вимагає вдосконалення і забезпечення її стабільності. Хоча часто підкреслюється, що законодавча база з питань іноземного інвестування в цілому сформована, але це не відмінило труднощів орієнтації іноземних інвесторів у інвестиційному середовищі України. Донині діяльність іноземних інвесторів регулюється більш ніж 60 нормативними актами різного рівня. В таких умовах достатньо важко орієнтуватися інвесторам. Було б доцільним ухвалення пільгового режиму інвестування для реалізації окремих проектів із залученням іноземних інвестицій пріоритетним галузям народного господарства до яких відноситься харчова промисловість.

Найважливішими стимулами для інвесторів повинні бути фінансові стимули, які передбачають ряд пільг: гарантування кредитів, субсидій, тарифні знижки, пільгове страхування, прискорена амортизація.

З метою залучення інвестицій, у тому числі й іноземних для підвищення ефективності функціонування промислових підприємств необхідно:

- зниження бар'єрів для входження на інвестиційний ринок;
- чіткість та прозорість чинного законодавства;
- наявність методології визначення інвестиційної привабливості певних об'єктів;
- розробка більш досконалих механізмів і стимулів інвестування;

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

- залучення інвесторів шляхом створення спільних підприємств.

Література:

1. Бланк И.А. Управление формированием капитала / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2000. – 512 с.
2. Бланк И.А. Управление инвестициями предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2003. – 408 с.
3. Верещагина Л. Новая система амортизации / Л. Верещагина // Бизнес-информ. – 1999. – № 11-12. – С. 60-64.
4. Герасимчук М. Джерела і структура капітальних вкладень / М. Герасимчук // Економіка України. – 1998. – № 12. – с.16.
5. Давыдов А. Оптимальная структура источников финансирования инвестиций / А. Давыдов // Экономика Украины. – 1994. – № 11. – С. 84-87.